

ÜLKESİNİ BAĞIMSIZLIĞA TAŞIYAN ŞAİR: “BAHTİYAR VAHAPZADE”

Necati DEMİR*

Biz Türkler; yaşadığımız sıkıntıları çabuk unuttur, sıkıntından kurtulduğumuzda onu tecrübe olsun diye bile aklımızda tutmayız. Nitekim Kül Tigin Abidesi’nde geçen “*Ey Türk halkı! Sen tok gözlü ve aksisin: Açlığı tokluğu düşünmezsin; bir de doyarsan açlığı* (karın açlığı değil, genel durum anlamında) *hiç düşünmezsin*” sözleri, Türk milletinin bu özelliğinin tam anlamı ile ifadesidir.

Büyük milletlerin medcezirleri, yani yükselmeleri ve çökmeleri vardır. Oğuzlar, 1000’li yıllarda batı tarafına büyük göçlerle gelmiş, dünya tarihinin en büyük devletlerini kurmuştur: *Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti...* Fakat 1900’lü yıllara gelindiğinde Oğuz coğrafyası çökmüştür. Bir başka ifade ile XIX ve XX. yüzyıl Oğuzlar için çok zor asırlar olmuştur.

Batıda, dünyada güç sayılabilecek bütün milletler; Osmanlı Devleti’nin karşısına çıkmış, Anadolu Türklüğüne varlık-yokluk mücadelesi vermiştir. Türkleri tarihin hiçbir döneminde görülmeyen bir *Kurtuluş Savaşı* yapmak zorunda bırakmışlardır. Yirminci yüzyılın alpi ve bilgesi Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları; şairler, yazarlar, askerler, Türk halkı bu savaşı zaferle sonuçlandırmıştır. Anadolu Türklüğü bir nebze de olsa rahatlamıştır. Fakat Azerbaycan ve diğer Türk yurtları, Anadolu Türklüğü gibi şanslı olamamıştır.

XX. yüzyıla Azerbaycan Türklüğü de kötü başlamıştır. Büyük mücadelelerden sonra Azerbaycan, *Mehmed Emin Resulzade* önderliğinde 1918’de bağımsızlığını ilan etmiş ve *Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti*’ni kurmuştur. Fakat 1920’de Rusya, Azerbaycan’ı işgal etmiş, Azerbaycan Türklüğü için artık kâbus dolu yıllar başlamıştır. Esir bir millet.... Sürgünler.. İdamlar... Aydınların kurşunlanması ...

Şartlar böyle iken Azerbaycan coğrafyasında 1959’da bir umut kıvılcımı görülmeye başlamıştır. Sisli, dumanlı, bulutlu bir coğrafyada beliren bu kıvılcım Bahtiyar Vahapzade’nin kaleminden çıkmıştır. O yıllarda özgürlük hareketinin kıvılcımı; sisli, dumanlı, bulutlu... Azerbaycan coğrafyasında belli belirsiz.... Bahtiyar Muallim, “*Gülistan*” şiirini yazar. İran ve Rusya diye bölünen Azerbaycan Türklüğünün yaşadığı felâketleri anlatır. Anlatır da bu yaptığı karşılıksız kalır mı? “Milliyetçi” damgası ile

---

* Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi eğitim Fakültesi-Sivas.

damgalanır ve görevine son verilir. Bahtiyar Muallim, ekmezsiz, aşsız kalmıştır. Ancak o hiç bir zaman yılmamıştır... Artık her şeye rağmen özgürlük kıvılcımlarını arka arkaya ateşlemeye başlamıştır. Bu ateş, “*Ben Atatürk’ün askeriyim!*” diye haykıran Ebulfez Elçibey ve arkadaşlarının da yolunu aydınlatmıştır. Bu ateş, 1980’li yıllarda güneş olmuş, bu güneş 1991’de “*Azerbaycan Cumhuriyeti*” yani bağımsızlık bayrağı olarak doğmuştur.

Azerbaycan’da yanan bağımsızlık ateşini Bahtiyar Vahapzade sayesinde gördüm. İlkokulda okuduğum yıllarda öğretmenlerim atlasta yalnızca SSCB’yi gösterirlerdi. Burada yaşayan Türklerden hiç bahsetmezlerdi. Muhtemelen orada Türklerin yaşadığını öğretmenlerim de bilmiyordu. Ortaokulda okuduğum yıllarda Türkün / Türklüğün sınırının İğdir’da bitmediğini, Türklerin tamamının Anadolu’ya göçmediğini, Türkiye’nin doğusunda da Türklerin yaşadığını şaşkınlık içinde -tesadüfen- öğrenince donup kalmıştım.

Bu öğrendiğim, rahmetli Atatürk’ün “*Sovyetler Birliği bugün dostumuzdur, müttefikimizdir. Onun bu dostluğuna bugün ihtiyarcımız vardır. Ama bir gün Sovyetler Birliği de Osmanlı gibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi parçalanacaktır. Sovyetler Birliği içinden dini bir, dili bir, tarihi bir olan kardeşlerimiz vardır. Biz, o günlere hazır olmalıyız! Hazır olmak oturup beklemek değildir. Onlar bize gelemezler, biz onlara gitmeliyiz. Köprüler kurmak gerekir. Dil bir köprüdür, inanç bir köprüdür, kültür bir köprüdür.*” demesine rağmen o zamanların Türkiye’si için çok lüzumsuz bilgiler idi. Ancak benim hayatıma yön veren hep Atatürk’ün bu bilgisi olmuştur. Üniversite öğrenimi için Erzurum’a gidişimin tek sebebi, Türk Dünyası’dır. Gittiğimde Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi içinde yer alan “*Abbas Zamanov Kütüphanesi*” beni bekliyordu.

Bu kütüphanedeki kitapları üçer beşer alır, aynı gece heyecanla gözden geçirir, sabah geri teslim ederdim. Bu sırada Azerbaycan’da yanan bağımsızlık kıvılcımını da, ateşini de görmüştüm. Bir kitap: “Bahtiyar Vahapzade, *Veten Ocağının İstisi*, Bakü 1982” Gençlik heyecanımla,.. Yüreğimdeki ateşle, satır satır okudum... Kısacası ben Türk Dünyası’nın bağımsızlık ateşini Bahtiyar Vahapzade’den öğrendim. Yüksek lisans tezimi de 1991’de “*Bahtiyar Vahapzade’nin ‘Veten Ocağınının İstisi’ Adlı Eseri Üzerine Gramer Çalışması (Azerbaycan Türkçesi)*” olarak hazırladım. Tezimin bitmesinden 6 ay sonra da Azerbaycan bağımsızlığına kavuşmuş ve adı “*Azerbaycan Cumhuriyeti*” olmuştu.

Diğer Türk Cumhuriyetleri ile Azerbaycan’ın bağımsızlığı bir süre konuşuldu, o heyecan kısa bir süre sonra genel olarak söndü. Dikkatler, Almanya’yı ayıran Berlin Duvarı’na döndü. Duvar yıkılınca Türkiye rahat bir nefes aldı. Almanya artık birleşmişti. Dünyada başka sorun da kalmamıştı. Gerisi düğün, bayram...

Bağımsızlık savaşı yalnızca askerle, subayla, siyaset adamıyla kazanılmaz. Ülke, yalnız siyasetçi ve sanayici ile kalkınmaz. Bu düşünce ile hareket edenler hep yanılmışlardır. Bağımsızlık savaşının öncüleri fikir adamlarıdır, şairlerdir, aydınlardır. Dünyada bağımsızlığını kazanan ve kalkınan milletler bunları hep kendi imkânları ile, kendi değerleri ile, kendi aydınları ile başarmışlardır. Zira “*gölgede olanın gölgesi olmaz*”.

1991’de Azerbaycan Türklüğü, Ebulfez Elçibey önderliğinde şairleri, yazarları, halkı ile bağımsızlığını tekrar kazanmıştır.

Bu bakımdan Bahtiyar Vahapzade, Türk milletine, Türk gençliğine tam anlamıyla bir örnektir. *Alparslan, Fatih Sultan Mehmed, Mustafa Kemal Atatürk, Mehmed Emin Resulzade, Elçibey, ...* nasıl Türk milletinin önünde bir ışık ise, *Bahtiyar Vahapzade* de öyledir.

Vahapzade; Türk kültürünü ve Türk tarihini öğretirken; bağımsızlık kıvılcımını ateşe, ateşi güneşe, güneşi bayrağa dönüştürürken Türkçeyi, Azerbaycan Türkçesini en temiz ve en sade biçimde kullanmıştır. Bir örnek:

*Savadsızdır ...
Adını da yaza bilmir
Menim anam...
Ancak mene
Say öğredip
Ay öğredip
İl öğredip
En vacibi dil öğredip
Menim anam.
Bu dil ile tanımuşam
Hem sevinci
Hem de gamı
Bu dil yaratmışam
Her şiirimi
Her nağmemi,
Yoh men heçem
Men yalanam
Kitap kitap sözlerimin
Müellifi Menim anam*

O; tarif edilemez işkencelere göğsünü gererek ülkesini bağımsızlığa taşıyacak devlet adamlarını, gençliği de yetiştirmiştir.

Çeşitli konularda araştırmalar yapmak üzere Azerbaycan’a gittiğimde bir dostum Bahtiyar Vahapzade ile ilgili şu olayı anlatmıştı: “Azerbaycan Türklüğü, bağımsızlığa kavuştuktan sonra rahat bir nefes bile alamadan karşısında Ermenileri bulur. Ermenilerle savaş devam ederken Ruslar, tanklarla 20 Ocak 1990’da Bakü’ye girerler. Azerbaycan Türkleri, Rusların

Azerbaycan'ı tekrar işgal etmesini protesto etmek için meydanlara dökülür. Ruslar, tankları 20 Yanvar Meydanı'nda halkın üzerine sürer. Yüzlerce Azerbaycan Türk'ü burada şehit olur, yüzlercesi de yaralanır. Rus komutanı, Bakü'nün ileri gelenlerini zorla bir araya toplayıp gözdağı vermek ister. Bahtiyar Vahapzade'yi de getiriler. O, gelir gelmez Rus komutanın yüzüne tükürür ve hakaret eder. Komutan, elini silahına atar. Bu sırada arkada bekleyen diğer bir Rus subayı silahı eline alan komutana yaklaşır ve kulağına bir şeyler fısıldar. Komutan silahını yerine koyar. Subayın komutanın silahını kımına koymasına sebep olan sözü şudur: "Yüzüne tüküren adam Bahtiyar Vahapzade'dir. Ona bir şey yaparsan buradan hiç birimiz sağ çıkamayız."...

Bahtiyar Vahapzade, Azerbaycan Türklüğüne bağımsızlık şuru vermekle kalmamış, kendisini zalimlerin padişahı sanan Rus komutanın yüzüne Azerbaycan Türklüğü adına tükürmüştür de.

Türkiye'de yaşayan Türk gençliği; Türk'ün tarihini aşağılayan, hiç hak etmediği hâlde Türk'ü dünya üzerinde küçülten, tek makbullüğü bu özellikleri olanları tanıdı, okudu, benimsedi. Fakat Bahtiyar Vahapzade'yi hatırına bile getirmede. Öğrenmek de istemedi. Kırgızistan'ı bağımsızlığa taşıyan Cengiz Aytmatov'u da zaten hiç tanımadı.

Azerbaycan'a yaptığım son gezilerde Azerbaycan gençliğinin de aynı yolda olduğunu görünce Orhun Abideleri'ndeki "*Ey Türk halkı! Sen tok gözlü ve aksisin: Açlığı tokluğu düşünmezsin; bir de doyarsan açlığı hiç düşünmezsin*" sözünü üzümlere tekrar hatırladım.

Türk'ün şairleri, yazarları ve aydınları bir tek bağımsızlık savaşları verirken mi lâzımdır?